

ВИМОГИ ТА МОЖЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ: ПОДОЛАННЯ ПРОТИРІЧ

Відповідь на низку викликів і запитань сучасності стосовно якості поточних трансформацій та перспектив розвитку національного освітнього простору реально знаходиться поза межами можливостей нормотворчості вітчизняного політикуму. Пропонуємо розглянути декілька факторів, обґрунтованих науково та практично підтверджених, які критично важливо враховувати при визначенні парадигми системи освіти України.

Перший момент стосується прийняття рішень, що передбачає врахування основних закономірностей генезису природи і суспільства як на локальному, так і на глобальному рівнях. Одна з таких закономірностей – це нелінійність процесів. Сучасні дослідження демонструють, що навіть такі процеси як демографічні, екологічні, еволюційні та інші є не що інше, як прояв загальності нелінійних закономірностей.

Одне з явних протиріч поточного моменту розвитку науки і виробництва полягає у явищах насиченості, з одного боку, та виснаження ресурсів – з іншого. Як стверджують дослідники, для функціональних систем (якою є і система освіти України) характерне явище наближення до певного оптимуму в області нерівномірної стійкості та насичення інформацією. Це обумовлюється наявністю мети та зусиллями до рівноваги, до якої система намагається, адаптуючись і вдосконалюючи свою структуру в міру надходження інформації. Розуміння такого явища демонструє модель спіралі, що сходиться до вершини.

Інакше кажучи, створюючи перспективну модель розвитку системи освіти України, є доречним використання моделі збіжної догори спіралі. При цьому адекватне відображення процесів розвитку вона демонструє з урахуванням змінності кроку (циклу), побудови у тривимірному просторі ентропії (координатах інформації і введенням параметрів часу та прогресу). Це, у свою чергу, відображає: скорочення тимчасового інтервалу між стрибками внаслідок інтенсифікації інформаційних процесів; зростання рівня організації прогресивної системи від витка до витка; залежність (зміна) характеру стрибків від рівня організації системи; нелінійність реальних процесів і обмеженість кількості витків; єдність циклічності та поступовості в процесах розвитку.

Іншим дієвим моментом у розв'язанні вказаних протиріч, що корелюється з попередньою тезою, є використання надбань «Теорії поколінь». У загальному контексті – це міжгалузеве дослідження питань цінностей соціуму та впливу на їх формування циклічності в явищах і процесах.

Загальним чином, це дослідження визначає цикл суспільного розвитку 75–100 років, що включає зміну чотирьох поколінь (в середньому по 20

років). Поточний момент (початок нового тисячоліття) визначається завершенням циклу Мовчазні (1925–1945pp.) – Бебі-Бумери (1945–1965pp.) – покоління X (1965–1985pp.) – Міленіум або Y (1985–2005pp.), що тривав із 30-тих років минулого століття по перше десятиліття нинішнього. Починається розвиток нового витка протиріч і питань.

Для кожного періоду циклу характерні свої стратегічні вибори. Поточний момент характеризується визначенням нового змісту та вибору в найбільш важливих стратегічних питаннях: «що таке добре і що таке погано», «хорошої освіти», «лікнепу з нових наук, технологій і укладу життя», а також супроводжуючих їх питань – «як взаємодіяти з різними людьми», «взаєморозуміння між дітьми і дорослими». Правила та вибори, які були дієві протягом минулого століття, сьогодні втратили свою ефективність.

Як рефлексія сучасних ціннісних протиріч нашого соціуму постає коло питань щодо критеріїв розвитку та перспективної моделі вітчизняної освіти, як-от: «чи зможе покоління з цінностями індустріального суспільства навчити нове покоління інформаційної епохи жити в майбутньому», «як подолати конфлікт поколінь, оскільки він спродукований не віковими особливостями, а ціннісними виборами», «хто повинен змінюватись: нове покоління відповідно до вимог попереднього, чи навпаки» та багато інших.

Розв'язанню деяких поточних і перспективних питань сприяють надбання цього дослідження. Розглядаючи нашу вітчизняну освіту через призму Теорії поколінь, можна визначити, що основна маса працівників сфери освіти це: близько 30% – Бебі-Бумери та 50% – представники покоління X, решта, залежно від посад, – інші покоління. Вікова структура населення України: Мовчазні – 4,576 млн чол., Бебі-Бумери – 10,814 млн чол., покоління X – 12,457 млн чол., «Y» – 10,163 млн чол. Одна із проблем – це взаємодія представників поколінь із різними ціннісними орієнтирами, що підсилюється демографічним провалом покоління Міленіум («Y»).

«Y» живуть сьогоднішнім днем і не будують стратегічних планів. Світ змінюється занадто швидко – тому їм потрібно все й бажано відразу. Небажання працювати в системі жорсткої ієрархії – ще одна особливість «Y». «X», наприклад, з дитинства звикли до самостійності – самі приходили зі школи, розігрівали обід, гуляли. Їх так і називали – «діти з ключем на шії».

На роботі вони теж люблять автономність, неохоче діляться інформацією (інформація – це цінність). Але молоді таке ставлення не подобається, для «Y» важлива співпраця. Вони часто оскаржують прийняті правила. Старші покоління промовчать, навіть якщо їх щось не влаштовує, а «Y» повинен розуміти, що він робить і навіщо.

«Y» – перші, хто почав комбінувати різні медіа. Наприклад, вони можуть дивитися фільм по ТБ і паралельно в смартфоні шукати інформацію про акторів. Крім того, вони простіше ставляться до власності та облаштування побуту (з'явилося поняття «руммейта» – компаньйон по оренді квартири). З одного боку, це пов'язано з високою вартістю оренди житла. З іншого, молоді люди товариські, знаходять комунальне проживання цікавим. Але головне – Міленіум складно переконати категоричними аргументами. Як

вважають фахівці, з ними потрібно вибудувати відносини, включити в співтовариство.

«Y» ґрунтовно відрізняються від старших поколінь, проте, їх особливості сформувалися й можливі до аналізу. Представникам покоління «Z» поки 14 і менше років, вони мають шанси посилити різницю світосприйняття поколіннями. За законом циклічності вони будуть багато в чому схожі на «Мовчазне покоління», яке зростало в період електрифікації, індустріалізації та піонерського руху. Те ж саме й сьогодні в пріоритеті: енергозбереження, модернізація, молодіжні об'єднання. Крім того, обидва покоління зіткнулися з глобальною економічною кризою.

На поколінні «Z» позначиться гіперопіка – діти постійно перебувають під наглядом дорослих. Після школи вони займаються в гуртках або з репетиторами. У результаті – відчувають дефіцит спілкування з однолітками. У гаджетах і технологіях вони розбираються краще, ніж в емоціях людей. Зате сім'я для них буде великою цінністю: це єдине, що безпечно.

Брак спілкування із зовнішнім світом часто компенсується увагою до власного внутрішнього світу. Одні з основних тем сучасного медіапростору – необхідність відродження науки, інноватика, стартапи, і діти це запам'ятовують. Модними стали науково-популярні розваги – музей «Експериментаріум», анімаційні наукові шоу та інші. Логічно, покоління «Z», швидше за все, буде цікавитися мистецтвом і наукою.

Ці та інші особливості актуалізують коло питань, пов'язаних із визначенням формату взаємодії дорослі-діти, причому в різних варіантах: з батьками, з дідусями-бабусями, з учителями. Така дискусія пов'язана з ціннісними орієнтирами поколінь. З одного боку, до ефективної взаємодії намагаються представники всіх поколінь, з іншого – визначення правильності рішень, підбір адекватних методів, форм та іншого інструментарію сторони здійснюють відповідно до своїх цінностей.

Указані вище приклади є лише фрагментарним епізодом прояву ціннісних особливостей поколінь та їх відображення на діяльності певних категорій вітчизняного соціуму.

Напрацювання у сфері нелінійних процесів та «спіралі розвитку» у поєднанні з потенціалом Теорії поколінь дає можливість для більш чіткого уявлення мети й завдань майбутньої освіти. Це дозволить, у свою чергу, вирішити низку питань, пов'язаних із визначенням критеріїв формування перспективної моделі системи освіти і виховання України. Нарешті, є шанс відповісти на питання: «кого і для чого навчати?», «як налагодити взаємодію між різними поколіннями освітян, з одного боку, та побудувати ефективні суб'єкт-об'єктні взаємовідносини в освіті, з іншого.

Ще більш вагомим вбачається змінити вже закріплену за національним освітнім простором якість інертності та супротиву до змін, оскільки перетворення сучасності вимагають адекватної реакції не лише на рівні загальної системи, а й модульних трансформацій окремих її підсистем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации / Р.Ф. Абдеев. – М.: ВЛАДОС, 1994. – 336 с.
2. [Дети, взрослые, образование и Теория поколений: стратегические выборы 2003–2023 годов](http://rugenerations.su/) // <http://rugenerations.su/>
3. Кадрове забезпечення навчальних закладів столиці // <http://don.kievcity.gov.ua/content/pedagogichni-kadry.html>
4. Розподіл постійного населення за статтю, віковими групами та типом поселень // <http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Dialog/>